

Referatet er gått tapt.

Her gjengis derfor protokollen som ble ført under møtet og utdrag av referatet som finnes i Riksarkivet.

FORHANDLINGSPROTOKOLL FOR MØTER FOR LUKKEDE DØRER
STORTINGET 1916

Dato:	SEP nr.	Kart nr.	Stemme- tall	Stortingets beslutninger
24.07 kl. 5 1/2 em.			enst.	holdt Stortinget møte for lukkede døre. Etter forslag av præsidenten besluttet Regjeringens medlemmer, kontorchefen og sekretærene ved Stortingets kontor samt de ansatte referenter i Stortinget gives adgang til forhandlingerne. Utenriksministeren gav først en række oplysninger om de vanskeligheter vi har hat og fremdeles har at kjæmpe med, særlig paa handelens omraade, under den nuværende verdenskrise. Efter bemerkninger av et par repræsentanter i tilknytning til de givne meddelelser, erklæret forhandlingerne derom avsluttet. Man gik derefter over til behandling av
		1		Indstilling fra militærkomiteen om opprettelse av en akkumulatorfabrik i Norge og anskaffelse av akkumulatormateriel m. v. til marinen (indst. S. LVIII).
			Mot 11	Indst. bifaldes. Før man gik over til neste sak, gaves avdelingschef i armestyrelsen Rosenqvist og avdelingschef i marinestyrelsen Østby tilladelse til at overvære forhandlingerne.
		2		Derpaa behandlede Indstilling fra militærkomiteen angaaende ekstraordinære bevilgninger til forsvaret,

Møte for lukkede dører, Stortinget 24. juli 1916 kl 17.30

Dato:	SEP nr.	Kart nr.	Stemme- tall	Stortingets beslutninger
				forsaavidt anskaffelser angaar (indst. S.LII A)
			Mot 14	Indst. I A tit. 1-8 bifaldes.
			Mot 14	" 1 A " 9-11 "
		3		(Sum I A kr. 11&989&000,00)
			Mot 13	" I B tit. 1-6 bifaldes. (Sum kr. 2&267&800,00)
			Mot 2	Indst. II bifaldes. Indstilling fra militærkomiteen angaaende redegjørelse for allerede iverksat ekstraordinær nybygning for marinen samt ekstraordinære bevilgninger til forsvaret, forsaavidt personellet angaar (indst. S.LII B).
			Mot 27	Indst. II post 1 bifaldes.
			Mot 20	" II " 2 "
			Mot 18	" II " 3-7 "
			Mot 18	" II " 8-10 "
			Enst.	" II " 11-16 "
			Enst.	Indledningen til II gives saadan ordlyd: "Stortinget samtykker i, at der foretages følgende forandringer i den i 1909 vedtagne hærordning." Indst. I bifaldes med den ændring i indledningen at begyndelsesordene "At der" utgaar.
			Enst.	Indst. III bifaldes med den ændring at ordene i indledningen "At der", og efter summen kr. 13000000,00 ordene "samt at" utgaar. Som nyt IV bifaldtes Militærkomiteen anmodes om at træ sammen i tiden mellem nærværende og kommende session for at behandle de i st.prp. nr. 84 og 85 omhandlede spørsmål om oprettelse av nye infanteriregimenter, befalsutdannelsen og fæstningsartilleriets organisation m.v. samt om mulig andre utsatte spørsmål."
			Mot 3	Præsidenten bemyndiges til efter konferance med militærkomiteens
			Enst.	

formand at offentliggjøre de av
Stortinget fattede beslutninger
i den utstrækning han finder
forsvarlig.
Oplæst og godkjendt.
Joh. Ludw. Mowinckel Tore Aaen

Riksarkivet, Utenriksdepartementet, P12-A, Boks 5543:

MØTE FOR LUKKEDE DØRE DEN 24. JULI 1916

Utenriksminister Ihlen: Norges lange kyst ligger saa utstrakt, at det er ganske rimelig, at vort sjøterritorium maatte bli krænket under en saa langvarig verdenskrig.

Som bekjendt har Norge altid hævdet 4 mil som utstrækning av det norske sjøterritorium og likeledes hævdet at fjordene ogsaa hører til dette. Der har under krigen ved forskjellige anledninger hændt begivenheter hvor spørsmålet om sjøterritoriets utstrækning maatte spille ind, baade fra tysk og engelsk side er 3 milsgrænsen hævdet og ingen av de krigførende magter har anerkjendt vore fjorde, specielt Vestfjorden, som norsk sjøterritorium.

I midten av februar maaned indberettet minister Vogt, at den britiske Utenriksminister hadde sagt ham at der vilde bli sendt legationen en note om at de britiske myndigheter var forberedt paa at maatte operere i Vestfjorden. De ønsket at holde sig utenfor 4 kvartmil men den tyske regjering anerkjendte ikke hele Vestfjorden som norsk og den britiske regjering kunde heller ikke gjøre det. Der vilde under krigen ikke finde sted noget engelsk fiske i fjorden og England haabet efter krigen paa en overenskomst hvorved det anerkjendte Norges eneret til fisket, maaske mot noget vederlag, som f.eks. med hensyn til fisket i Morayfjorden. Jeg instruerte straks minister Vogt om, at si den britiske Utenriksminister at den norske regjering maatte fastholde sit standpunkt og med den største bekymring tænkte paa følgerne av at Vestfjorden igjen maatte bli gjort til omraade for krigerske operationer især paa en tid, da det for Norge uhyre viktige fiske foregik. Jeg bad minister Vogt nævne, at vistnok var den norske regjering glad over de lysglimt som skaptes ved Englands ønske om at holde sig utenfor 4 kvartmil, ved at der under krigen ikke vil finde sted noget engelsk fiske i fjorden og ved det gjensidige haab om en overenskomst efter krigen.

Senere er der vekslet forskjellige uttalelser mellem vor minister og det engelske utenriksministerium, men nogen overenskomst har vi selvfølgelig ikke kunnet faa under krigen.

Jeg vil imidlertid i sammenheng med hvad jeg her har sagt peke paa en for os noksaa glædelig begivenhet som nylig er indtruffet i den bekjendte "Lord Roberts" sak. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa detaljerne i den sak, men jeg vil minde om, at den britiske trawler "Lord Roberts" i 1911 blev opbragt av norsk opsynsskib for ulovlig fiske i Varangerfjorden. Ved meddomsretten i Vardø blev føreren dømt til en bod og inddragning av værdien av den paa norsk territorium tagne fisk. I dommen uttaltes, at den norske territoriale grænse 4 kvartmil maatte siges at være folkeretslig anerkjendt, og at den norske paastand om at de norske havbugter eller fjorde i sin helhet er norsk sjøterritorium har været respekteret. I anledning av denne dom fremsatte den britiske regjering reklamation overfor den norske. Den vilde hverken anerkjende 4 kvartmilgrænsen eller vor territorialret overfor de store fjorde. Den britiske regjering forlangte erstatning for trawlerens fører. Nogle dage efterpaa tilføiet dog den britiske regjering, at den ikke vilde frempresse reklamationen saalænge føreren ikke hadde utnyttet alle de retsmidler, som stod til hans raadighet. Saken blev derefter av føreren indbragt for lagmandsret, hvor han ogsaa blev dømt, idet lagmandsretten principielt betragtet forholdet paa samme maate som meddomsretten. I august 1912 blev saken derefter indbragt for høiesteret, idet lagmandens retsbelæring paastodes at være urigtig. I de derpaa følgende aar er der av den britiske part gang paa gang fremsat anmodning om, at sakens behandling i Høiesteret maatte utsættes. Det er mig bekjendt, at den britiske part har været i føling med den britiske regjering. Den britiske legation konfererte ogsaa gjentagende gange med det norske Utenriksdepartement. Anmodningerne blev fra norsk side stadig efterkommet. Det passet os meget godt. Vi vekslet i denne lange tid gjentagende noter med den britiske regjering, og herunder blev naturligvis fra norsk side det norske standpunkt helt og holdent fastholdt. Nu er der imidlertid nylig kommet meddelelse om, at den britiske part har hævet anken. Der skal samtidig av den britiske part være tat et forbehold, som formentlig gaar ut paa, at man ved sakens hævelse ikke har ment at opgi det principielle syn paa det norske sjøgrænsespørsmal. Jeg har ikke endnu hat anledning til at se formuleringen av dette forbehold, sakens dokumenter er nemlig sendt til Tromsø, men den ting i og for sig, at "Lord Roberts"-saken er bragt ut av verden, er meget tilfredsstillende. Det vilde ha været meget ubeleilig, om denne sak, særlig nu under krigen skulde ha gjort det norske sjøgrænsespørsmal akut i forhold til den britiske regjering. Det er jo klart, at naar høiesteretsdommen var faldt, og man kan ikke tvile paa, at høiesteretsdommen vilde ha hævdet 4 mil som norsk sjøterritorium, saa vilde vi staa noksaa vanskelig; for da vilde vi være kommet til det, at den britiske regjering kunde si, at den ikke vilde respektere en norsk høiesteretsdom om disse internationale

forhold. Da hadde saken ialfald for os blit meget vanskelig, saa meget kan jeg si. Nu er denne sak hævet, og vi har ingen anden sak gaaende for norske domstole om dette spørsmåal, saa det er forsaavidt tilfredsstillende for os, at den er hævet. Likesaa maa man jo si, at det er tilfredsstillende, at England har pekt paa, at vi efter krigen muligens kan komme til en overenskomst, hvorved Norge kunde faa erkjendt sin eneret til fisket. Kunde vi faa anerkjendt vor eneret til fisket inden 4-milen og eneretten til fisket i fjordene, vilde jo meget være vundet. Om der da for eksempel ved en europæisk konference skulde fastslaaes, at for nøytraliteten er 3-milsgrænsen den gjældende, saa er det jo av de ting, som ikke i og for sig vilde være saa skadelig for os. Men med det faar man da se tiden an. Det er en heldig ting, at denne "Lord Roberts"-sak er hævet.

Jeg vil i sammenhæng med dette nævne, at som Stortingets medlemmer vistnok bekjendt har den britiske og den franske regjering for nogen tid siden erklært, at de anser Londondeklarationen om sjøkrigen som ikke mer gjældende. Der er jo ikke saa stor forandring skedd ved det, for de har uthulet den under krigen punkt for punkt, saa der ikke er saa meget igjen, men nu har de altsaa erklært, at de slet ikke anerkjender den som gjældende. Den har jo aldrig været ratificert, saa forsaavidt er den ikke gjældende ret, men de har respektert den til en viss grad. Der er samtidig baade fra engelsk og fransk side kommet visse bestemmelser, som de mener skal træ istedenfor Londondeklarationen, og som tildels gaar i en noget anden retning. Den norske, danske og svenske regjering er i den anledning blit enig om at protestere mot det, som her er skedd, ikke netop mot ophævelsen, men mot det som er fastsat etterpaa. Den protest vil bli levert imorgen i Paris og i London av vedkommende 3 landes ministre, og den lyder saadan: "I anledning av den britiske order in council (det franske dekret) av 7 juli 1916, som erklærer Londondeklarationen definitivt ophævet og som fastslaar visse sjøretsregler, forbeholder den norske regjering, som mener, at disse regler i flere væsentlige henseender ikke er overensstemmende med folkerettens anerkjendte grundsætninger, sig at fremkomme med de anmodninger og reklamationer, som anvendelsen av de nævnte regler paa norske skibe og norske ladninger maatte gi anledning til". Man har fundet det rimelig, at man gjorde det alle 3 samtidig og paa den maate fortsatte vort samarbeide.

I begyndelsen av indeværende aar var der en periode, hvor undervandskrigen var forholdsvis stille; men fra begyndelsen av mars maaned og utover blev en række norske fartøier atter opbragt av tyske undervandsbaater som priser og sænket under paaberopelse av, at de førte kontrabande. I to av disse tilfælde, nemlig "Glendoon" og "Papelera", hvor skibene efter min opfatning ikke førte kontrabande, instruerte jeg legationen i Berlin, at disse

skibe endog efter den tyske regjeringens egne regler var urettelig sænket. I saken "Glendoon", som hadde salpeterlast til Frankrig, har den tyske regjering erklært sig villig til at betale erstatning. Angaaende "Papelera" har vi endnu ikke faat svar. I det tredje tilfælde "Carmanian", hvor besætningen var gaat i en av redningsbaatene, og denne kantret før den naadde land og to mand omkom, lot jeg fremholde overfor det tyske utenriksministerium, at U-baaten ikke hadde iagttatt den folkeretslige pligt, som paalaa den til at bringe i sikkerhet de personer, som befandt sig ombord i nøitralt skib. Svar er endnu ikke kommet. I maanederne mars, april og mai har det hændt flere ganger, at norske skibe er forlist efter eksplosioner, som synes at tyde paa torpedoangrep. I disse tilfælde har vor legation i Berlin henvendt sig til det tyske utenriksministerium for at utvirke at der blev anstillet undersøkelser fra tysk side, om forliset skyldes tyske stridskræfter; samtidig er der ogsaa fra norsk side anstillet nærmere undersøkelser om disse begivenheter, og sjøforklaring er optat ved alle anledninger. Jeg skal bemerke, at de skibe, som farer med kontrabande, og som Tyskland mener sig berettiget til at sænke, de saker kommer jo alle sammen for priseret, og man procederer der med de midler, man har. I et par tilfælde har vi endnu ikke faat svar; i andre tilfælde har Tyskland svaret, at efter anstillede undersøkelser, har der ikke vist sig noget holdepunkt for, at sænkningen er foretat av nogen tysk torpedobaat. Av specielle tilfælde kan nævnes 3, nemlig "Silius" og "Kannik", som forliste paa Havres red, og "Baus", som forliste utenfor Havre. Vi henvendte os til den tyske regjering og spurte, om dette kunde være en tysk undervandsbaat - det var "Silius I" - og vi fik da meget hurtig det svar, at det var der ikke tale om, det var ganske utelukket. Og samtidig spurte den tyske regjering, hvorledes det kunde gaa an, at den norske regjering spurte, om det var en tysk undervandsbaat, som hadde gjort dette, som dog var skedd paa Havres havn. Vi svarte tilbake, at vi kunde tænke os at det kunde være en tysk undervandsbaat allikevel, og Tyskland svarte da, at det vilde intet ansvar overta, hvis det var inde paa en fiendtlig red. Hvis der stod et slag paa en fiendtlig red, fik de nøitrale, som var komne der, ta følgerne. Vi svarte hertil, at selvfølgelig kunde situationen være saadan, naar det er krig og man kommer ind paa en havn, at man ikke kan kræve erstatning for de tap, som slaget kan forvolde. Men, sa vi, hvis skibet ligger paa eller utenfor reden og det der uttrykkelig torpederes paa grund av en feiltagelse - man tror, at det er et fiendtlig skib istedenfor nøitralt - saa fastholder vi, at vi vilde anse os berettiget til at faa erstatning. Vi har hat en række protester. I indeværende halvaar er det som sagt det ene skib, hvor Tyskland har gaat med paa at gi erstatning. Saa er det 4 skibe før, som de har betalt erstatning for, og det vil jeg benytte anledningen til at si, at med hensyn

til de skibe, hvor Tyskland har erkjendt, at det skulde betale, der har det været kulant. Det er gaat til paa den maate, at der er opnævnt en nordmand og en tysker, og de har sammen bestemt beløpet, og det har vi faat meget greit utbetalt. Det har jo dog dreiet sig om nogen millioner kroner.

En av de første dage av mai maaned faldt en havareret Zeppeliner ned i sjøen utenfor Jæderen. Her opstod da spørsmåal om, hvad der skulde gjøres med luftfartøiets besætning. Da der ikke findes særlige folkeretslige bestemmelser om luftfartøier, fandt regjeringen det rigtig at følge de regler, som gjælder for skibbrudne fra krigførendes krigsskibe, og i overensstemmelse med det standpunkt, som regjeringen hadde tat ved tidligere leiligheter under krigen (f.eks. det britiske skib "India"). Regjeringen frigav da dem av besætningen, som var blit reddet og ført iland i private baater, men lot de øvrige internere. Den tyske regjering forlangte, straks Zeppelinieren var kommet hit, at alle mand straks skulde frigives. Vi svarte da den tyske regjering i en note, at vi hadde her at holde os til de regler, som er foreskrevne for sjøkrig, og at vi hadde gaat frem paa lignende maate før. I henhold dertil lot vi endel gaa, men nogen blev holdt tilbake, og de er da internert oppe paa "Berlin" sammen med de tyskere, vi har der før.

Der er ogsaa en anden art av tilfælde, hvorav flere er indtruffet paa vor kyst. Det har hændt med norske skibe og i et enkelt tilfælde ogsaa med et amerikansk skib, at vedkommende skib er blit stanset av britiske krigsskibe. Det har faat prisemandskap ombord og har faat ordre til at gaa til England eller Skotland, men saa er det hændt i disse tilfælde, som der her tales om, at skibene paa grund av storm eller maskinskade eller forskjellig andet ikke er kommet ind til England eller Skotland, men er kommet ind til Norge med engelsk prisemandskap ombord. Det har i flere av disse tilfælde været meget tvilsomt, hvorvidt skibet i det øieblik, det kom ind til Norge, virkelig maatte ansees som prise. Ved et av de sidste tilfælde oplyser saaledes vedkommende prisechef, at han forlangte av nordmændene ombord, at de skulde styre til Lerwick, ellers vilde prisechefen bruke sine pistoler. Men han oplyser, at han av vedkommende maskinist fik det svar, at mandskapet vilde skyte igjen, og da besætningen var 12-15 mand sterk og engelskmændene bare 3 og besætningen var godt forsynt med vaaben, baade geværer og speknive, saa fandt prisechefen, at partiet var for ulike, og skibet gik ind til Norge. I alle disse tilfælde har Utenriksdepartementets opfatning, naar den engelske minister har kommet og meldt dette, været den, at dersom den britiske besætning, som var ombord, vilde opgi prisen og reise sin vei straks, skulde vi ikke gjøre noget mere, men hvis de ikke vilde opsi sin prise, maatte vi ta det spørsmåal under overveielse, om de ikke skulde interneres og bli her, saalænge krigen varer, og det er jo

forskjellige momenter, som da vil spille ind for at bedømme det. I alle de tilfælde - jeg tror det er 6-7 stykker i det hele nu - har engelskmændene straks reist igjen og frigit skibene, og det er jo forsaavidt den heldigste utvei til alle kanter.

Jeg har tidligere likeoverfor Stortingets medlemmer fortalt om de vanskeligheter, vi har med vor varetilførsel, og jeg har ogsaa nævnt, at i sin tid var det oppe at faa istand en hel stor fællesavtale for det hele land - først efter samme system, som Holland har det, og siden efter samme system, som Danmark har det. Av forskjellige grunde kom det ikke istand, og det vi da har maattet gaa til, er de saakaldte brancheavtaler. Disse kan virke noksaa heldig. Det er naturligvis ikke noget hyggelig at ha disse brancheavtaler, men de kan virke noksaa tilfredsstillende. Vi har f.eks. en, som bomuldsfabrikanterne har, som er grei. Bomuldsfabrikanterne maa likeoverfor England overta en garanti for, at varerne virkelig blir til bruk her i Norge, at de ikke gaar til Tyskland. Saadan garanti gir bomuldsfabrikanternes forening - deres betyrelse - og de har selv kontrollen med det, der er ingen engelsk kontrol med det. Disse brancheavtaler var indtil vaaren 1916 av en forholdsvis moderat art. De kunde nok indeholde enkeltheter, som det kunde være ønskelig at undgaa, men som helhet set var de ikke mere nærgaaende, end at Utenriksdepartementet, navnlig naar hensees til vedkommende næringsgrens interesse i at opnaa en hurtig ordning til undgaaelse av truende avbræk i bedriften, fandt ikke at burde motsætte sig dem. Nogen uttrykkelig godkjendelse blev ikke fra Utenriksdepartementets side git likeoverfor de britiske myndigheter. Departementet ønsket ialfald ikke formelt at engagere sig sterkere end nødvendig. Den typiske form for den stiltiende godkjendelse, som departementet faktisk gav, var en meddelelse til den britiske legation om, at fra den og den dag, da overenskomsten traadte i kraft, vilde departementet henvise importørerne til vedkommende forening for der at faa den fornødne bistand. Samtidig hermed meddelte departementet angaaende gummiringimportørernes og garvernes overenskomster, og i anledning av disses innhold, at et ønske fra foreningens side om fra de norske myndigheter at faa statistiske opgaver i strid med de for tiden almindelig gjældende norske bestemmelser vilde departementet ikke kunne imøtekomme. Utenriksdepartementet hadde paa forhaand underhaanden og med held medvirket til at opnaa fordelagtigere avtaler i visse punkter. Navnlig var der fra departementets side sat meget ind paa at opnaa en rimelig adgang til utførsel til Sverige av større mængder gjennom længere tid oplagrede norske huder. Det lykkedes her at opnaa en nogenlunde tilfredsstillende ordning - ialfald et betydelig fremskridt fra hvad det fra begyndelsen av var de britiske myndigheters mening at

forlange. Ogsaa under foreningernes forberedende arbeide med overenskomsternes utformning konfererter der med departementet, hvorved visse formelt stødende formuleringer blev forebygget.

I vaarmaanederne 1916 kom brancheavtalerne ind i et nyt spor. De britiske myndigheter fremsatte da i sine tukast krav paa en nærgaaende og støtende kontrol, til hvilken de tidligere avtaler ikke hadde sidestykke. Allerede av den grund blev det nu nødvendig for Utenriksdepartementet at ta affære. Hertil kom, at regjeringen paa denne tid hadde bestemt sig til at tilveiebringe en lov, som fastsatte straf for brud paa garantierklæringer, avgit av importører til foreninger, som hadde kontrollen med brancheavtalernes overholdelse. Denne lov vilde betydelig øke foreningernes kontrollerende indflydelse overfor importørerne. Den økede garanti mot misbruk, som herved skapt, burde efter departementets mening trække i retning av, at den britiske kontrol ialfald ikke skjærpedes. Utenriksdepartementet ansaa sig beføiet til med denne lov for øie at gaa grundig tilverks i sin motstand overfor de britiske krav, og departementet tok herunder forholdet op i sin helhet. Endelig maa her nævnes, at forholdene har ført med sig, at departementet nu mere uttrykkelig og offisielt godkjender brancheavtalerne, Dette medfører ogsaa nødvendigheten av en skarpere kontrol med disses indhold. Naar de i vaarmaanederne 1916 foreliggende utkast til brancheavtaler var saa yderliggaaende som tilfældet var, kan dette for en stor del ha sin grund i, at de britiske myndigheter betragtet de varer, hvorom der da forhandlede saa som smøreolje og margarinraastoffe, som særlig farlige. Det lar sig forsaavidt forklare, at de norske forhandlere tiltrods for den dygtighet og energi, som de har lagt i arbeidet, ikke kunde opnaa bedre vilkaar. For departementet blev det imidlertid klart, at departementet maatte ta et bestemt standpunkt saavel av hensyn til disse avtaler i og for sig som av hensyn til de konsekvenser, som kunde fryktes for senere brancheavtaler. Under sine forhandlinger i disse saker møter departementet vanskeligheter fra to hold. Først fra de britiske myndigheters side, som rimelig er, men dernæst ogsaa fra vort eget næringsliv. Det er ogsaa forstaaelig. Ved at negte uten videre at strø sand paa en overenskomst utsætter departementet nemlig let vedkommende næringsbranche for vanskeligheter, idet de britiske myndigheter er tilbøielig til som vaaben i sin kamp at bruke trusel om at negte os tilførsel av vedkommende varesorter, indtil avtalen er i orden. Departementet utsættes saa for pres fra vedkommende branches mænd, som naturlig i første række tænker paa den praktiske reelle side av saken, forsaavidt angaar vedkommende branche. Og vi har, kan jeg si, været utsat for et meget sterkt pres fra den kant. Det har været kjedelig, det har været ting, vi ikke har fundet at kunne anerkjende, og det har atter ført til, at det har gaat sent med ekspeditionen av

varerne, og man har tildels ikke kunnet faa varerne; men det er ved mange anledninger, at vi maatte staa der, vi stod, og vi kunde ikke gi os. Som en rød traad i departementets forhandlinger med de britiske myndigheter gaar motstanden mot, at de britiske myndigheter skal ha den direkte nærgaaende kontrol inden norsk omraade av de enkelte forretningsmænds virksomhet. Departementet har arbeidet henimot det princip, at ansvaret og til gjengjæld derfor ogsaa kontrollen skal ligge hos den norske forening. At de britiske myndigheter da skulde ha en viss kontrol med foreningen, og at denne paa sin side forpligtes til at være fuldt ut fair i sine forhold til de britiske myndigheter, det kan man ikke komme utenfor. Men detaljkontrollen mot foreningens medlemmer bør principielt betros foreningen. Her bør forholdet bygges paa tillid til foreningen fra britisk offisielt hold.

Jeg skal peke paa enkelte ting i enkelte av disse overenskomster, som den britiske regjering trods alt har git sig paa. I de garantiformularer, som overenskomsten forutsætter, indeholdtes en bestemmelse om, at vedkommende importør i visse tilfælde skulde bryte sine kontrakter. Da dette indebar en forpligtelse til eventuelt ogsaa at bryte overenskomster, som efter norsk lov var fuldt gyldige, forlangte regjeringen klausulen ændret. Dette gik man fra britisk side med paa. Efter utkastet til avtale skulde en forretning her i landet ikke kunne importere olje ved foreningens hjelp, hvis den styrtes eller væsentlig eiedes av nogen, som tidligere hadde været tysker eller østerriger. Denne bestemmelse har departementet ogsaa faat strøket. Heller ikke maatte importert olje direkte eller indirekte komme nogen her i landet bosat tysker, østerriger eller lignende til nytte. Det maatte foreningen og dens medlemmer forpligte sig til at passe. Ogsaa dette fik departementet tat ut av avtalen. Efter avtalen skulde alene de britiske myndigheter ha ret til at opsi overenskomsten. Departementet har her opnaadd en gjensidig opsigelsesfrist paa 3 maaneder. Om de øvrige punkter av denne avtale forhandles der fremdeles, og i hvilken grad de britiske myndigheter vil gi efter er jo endnu ikke godt at si. Der er paa disse brancheavtaler lagt et meget stort arbeide, og et ikke altid saa hyggelig arbeide, specielt fordi at departementets stilling angripes fra to kanter.

Jeg vil si nogen ord om de garantierklæringer, som avgives. Saadanne garantierklæringer blir at avgi dels i forbindelse med brancheavtaler, - det er jo klart, at naar en branche gjør en avtale saa vil der ogsaa da bli en garantierklæring; for hver enkelt mottager maa avgi en erklæring til branchens bestyrelse eller komite - og dels ogsaa uten forbindelse med brancheavtaler, nemlig av importører, som ønsker varer fra England, uten at disse er indbefattet i brancheavtale. Formularen for garantierklæringer at avgi i henhold til brancheavtale forelægges den norske regjering paa forhaand til

godkjendelse i forbindelse med selve avtalen. Formularen utgjør jo endel av avtalen. Garantiformularer, som ikke staar i forbindelse med brancheavtaler, forelægges derimot ikke uten videre regjeringen. De kommer imidlertid til regjeringens kundskap, bl.a. naar de i formen skal avgives for Finansdepartementet, for at brudd paa erklæringen skal bli straffbart efter norsk lov. Finansdepartementet underkaster dem da kritik, forinden det paategner dem. Finansdepartementet har under denne sin virksomhet staat i konference med Utenriksdepartementet. Ivaares maatte Finansdepartementet reise indvending mot disse garantierklæringer, fordi en deri indeholdt klausul maatte fortolkes som indeholdende en forpligtelse for vedkommende forretningsmand til i visse indtræffende tilfælde at bryte indgaaede kontrakter, selv naar disse var fuldt gyldige efter norsk lov. Man stillet sig her fra britisk side - saavel den herværende britiske legation som regjeringen i London - fuldt forstaaelsesfuld, og en omformulering blev forholdsvis hurtig fundet og akseptert, hvorved hensynet til de efter norsk lov indgaaede gyldige kontrakter blev tilgodeseet. Vanskelighetene begyndte imidlertid paany i mai maaned. Finansdepartementet negtet da at attestere nogen erklæringer, det fik sig forelagt, idet disse indrømmet de britiske myndigheter ret til at kontrollere vedkommende importørs bøker. Finansdepartementet fandt ikke ved sin attestasjon at kunne godkjende en saadan kontrol fra britisk myndighets side paa norsk omraade overfor norsk borger. Samme stilling indtok Finansdepartementet overfor garantierklæringer, som gik ut paa, at de britiske leverandører skulde ha saadan kontrolret, eller at importøren forpligtet sig til at skaffe bevis paa hvilkensomhelst maate, i hvilkensomhelst form, som maatte ønskes, av den britiske regjering for at garantien opfyldtes. Alle disse former gaar jo ut paa det samme. Importøren forpligter sig til paa norsk omraade at underkaste sig fremmed, nærgaaende detaljert kontrol.

Disse forhold blev derefter forhandlet mellem Utenriksdepartementet og den herværende britiske legation. Forhandlingerne blev temmelig vidtløftige. Til en begyndelse saa det ut som om man ad den vei skulde kunne naa frem til et tilfredstillende resultat. Departementet foreslog som en rimelig løsning av vanskeligheten, at importøren i sin erklæring skulde forpligte sig til at la det norske Finansdepartement kontrollere hans bøker, hvis det behøvedes. Det var saa meningen, at der fra Finansdepartementet skulde tilflyte britisk myndighet en meddelelse om resultatet av undersøkelsen. Jeg hadde en tid grundet haab om, at denne løsning skulde opnaaes nogenlunde snart. Den britiske legation svinget imidlertid noksaa meget frem og tilbake under disse forhandlinger. Imens begyndte norske næringsdrivende at komme i vanskeligheter ved, at der ikke forelaa nogen akseptabel formular for garantier, de maatte gi til Finansdepartementet om varer, de skulde ha fra England. Da

der nu kom en ny britisk formular, som optok en av de fra norsk synspunkt uakceptable formuleringer av kontrolklausulen, blev det klart, at jeg ingen vei vilde komme ved forhandlinger med den britiske legation. Jeg kaldte da den engelske charge d'affaires i legationen op og spurte, om han vilde paata sig at faa disse bestemmesler forandret. Dertil svarte han nei, hans regjering hadde bestemt, at disse erklæringer skulde lyde saadan, og da kunde det ikke forandres. Jeg sa da til ham, at vi kunde ikke paa nogen maate la en engelsk myndighet faa ret til at la engelske borgere gaa rundt og visiterer norske borgeres bøker. Man faar jo huske paa, at disse erklæringer, jeg her taler om, naar de er i en rimelig form, som de var tidligere, avgives i et meget stort antal i Finansdepartementet, og det er mig meddelt fra Finansdepartementet, at der paa en enkelt dag er avgitt like til 300 erklæringer. Naturligvis, der er ikke saa mange firmaer; men firmaernes antal er ogsaa meget stort. Og saa skulde et saa betydelig antal firmaer underkaste sig en saa nærgaaende kontrol, at engelske borgere skulde ha lov til at gaa rundt og se over deres bøker. Og jeg spurte den engelske charge d'affaires, hvad er det for bøker, dere vil se? Jo, sa han, vi vil se alle deres bøker. For hvilken periode? Jo, sa han, baade fra før krigen og under krigen, alt dette skal lægges frem. Da han saa paa ingen maate vilde ha nogen forandring, saa sa jeg, at vi har ikke andet at gjøre end at gaa over til behandling i London. Jeg anmodet da straks - det var den 8 juni - legationen i London telegrafisk om at forelægge saken for den britiske regjering og indtrængende henstille til den snarest at ordne forholdet paa det av os foreslaaede grundlag med det norske Finansdepartement som kontrollerende organ. Samtidig fik legationen i opdrag hos den britiske regjering at gjøre forestillinger i anledning av et andet punkt i de nye britiske formularer, nemlig et, som vilde forpligte norske næringsdrivende til ikke at eksportere sine produkter til andre nøitrale lande end Danmark; altsaa heller ikke til Nord- og Sydamerika skulde man ha lov til at eksportere. Heller ikke dette punkt kunde den norske regjering akceptere. Da tiden gik og intet svar kom fra London, samtidig som den herværende britiske charge d'affaires under samtaler med mig betegnet vort standpunkt som gjældende smaating og stillet sig litet velvillig og tilsynelatende uforstaaende, telegraferte jeg den 16 juni til London, at saken var av den vigtighet, at jeg ikke kunde se bort fra muligheten av, at avslag fra britisk side kunde foranledige ny retning i norsk politik tagende sigte paa kompensasjonssystem i varebytte med England.

Allerede den følgende dag, den 17de juni, telegraferte legationen til departementet den britiske regjerings svar paa denne min henvendelse. Svaret var holdt i en elskværdig tone. Det fremholdt, hvorfor England mente sig nødsaget til at være forsigtig med sine varer. Den

britiske regjering vilde gjøre alt for at paaskynde tilveiebringelsen av en ordning og haabet meget snart at kunne gi den norske regjering en meddelse i saken gjennom den britiske legation i Kristiania. Nogen saadan meddelelse har jeg egentlig ikke faat. Derimot anmodet den britiske charge d'affaires mig nogen tid efter om at gi ham et redigert forslag til ændring av garantierklæringerne, saaledes som den norske regjering ønsket dem. Det var jo forsaavidt noget bedre. Det var ham, som hadde sagt, at ingen magt i verden skulde faa dem forandret, fordi den britiske regjering hadde fastsat disse bestemmelser. Denne anmodning har jeg etterkommet. Den britiske charge d'affaires fik mine fuldt redigerte forslag. Disse norske utkast gjennemgaas fortiden av de britiske myndigheter. Foreløbig er den britiske regjering ifølge meddelelser, jeg har faat samtidig fra vor legation i London og fra den herværende britiske legation, gaat med paa en ændring eller sløifning av det punkt i erklæringerne, hvorved norske borgere skulde forpligte sig til her i landet at la sine bøker o.s.v. undersøke av britiske myndigheter. Den britiske regjering har uttalt, at den haaber, den norske regjering heri vil se et bevis paa dens gode vilje til at bidra til en løsning av spørsmålet.

Vi har altsaa foreløbig faat dem til at gaa med paa dette; men de har endnu ikke git os nogen aldeles bestemt erklæring. Foreløbig er der trykt nye blanketter, og disse godtages av den engelske legation, den engelske konsul, og det er ofte, man faar varer paa disse erklæringer; men det endelige svar paa, om de vil akseptere vore erklæringer, har vi endnu ikke faat. Som sagt, det gaar, men ikke fuldt saa tilfredsstillende, som det burde gjøre.

Imidlertid fik vi her ganske nylig gjennom vor legation i Stockholm se de erklæringer, som England har godkjendt i Sverige likeoverfor engelske varer - ikke for varer, som kommer fra Amerika eller andre land, men for engelske varer -, og i de erklæringer er ikke dette om fremvisning av handelsmænds bøker tat med.

I den anledning telegraferede jeg den 18de juli til vor minister Vogt i London: "Det virker høist besynderlig at England fremdeles vægrer sig ved at imøtekomme Norges berettigede ønsker med hensyn til formen for garantierklæringer samtidig som England anerkjender uten nogen forandringer svenske handelskommissions formularer der ikke indeholder noget av de punkter mot hvilke Norge har protestert i den formular som England vil paatvinge Norge. Tilstil britiske regjering note vedlæggende de tre engelske for Norge bestemte formularer garantierklæringer (almindelig kjøbmands og fabrikants) samt godkjendte svenske formular som telegraferes legationen idag og utbed Dem forklaring paa Englands litet imøtekommende holdning overfor Norge hvilken skaper stor bitterhet mot England hos forretningsstanden, som ikke forstaar hvorfor Norge

trods sin imøtekommenhet mot England paa alle punkter, for eksempel hermetikkontrollen kobberspørsmålet, skal behandles ugunstigere end og søkes ydmyget fremfor Sverige. Opinionen vender sig mot norske regjering som i sine bestræbelser for at bevare ubeskaaret det gode forhold til England befinner sig meget vanskelig stilling og forutser interpellation Stortinget. Paa grund av tvisten garantiformularerne stopper næsten al import fra England og vanskelighetene vokser med hver dag".

Fra legationen har departementet derefter mottat meddelelse om at en note, overensstemmende med instruks av 18. juli, er blit avgitt til det britiske utenriksministerium.

Legationen i London har desuten igaar - søndag - sendt departementet følgende telegrafiske meddelelse, som vi har mottat: "I mundtlig forsonlig svar til noten fredag uttalte Crowe haab om tilfredsstillende ordning. Garantiform var kun enkelt led i rækken av sikkerhetsforanstaltninger".

Saadan staar den sak, og jeg vil faa lov til at bemerke, at som Stortingets medlemmer vil forstaa, er denne sak fra Utenriksdepartementets side tat som en meget alvorlig sak. Det gaar da ikke an det, at forretningsmænd daglig skal skrive under paa en erklæring, som gaar ut paa, at engelske borgere skal sættes til at revidere deres bøker - det kan vi ikke gaa med paa. Der er et sted, hvor der maa siges stop, og vi har sagt stop. Det har gaat smaatt med at faa varer i mange uker - jeg vet det - og vi har hat en række tilfælde, hvor folk har kommet og tryglet og bedt os i departementet om at godkjende dette for at skaffe dem varer. Det har været vanskelig mange gange at si nei; men jeg har anset det for min pligt at si nei. Vi faar heller undvære de varer og lide noget vondt end at gaa med paa disse erklæringer her. Som det ser ut, har vi altsaa faat en midlertidig ordning uten denne ydmygende klausul, og jeg haaber, efter hvad det ser ut idag, at vi skal faa en helt grei erklæring, som vi kan ha at stole paa.

Det er saa mange varer, vi har hat vanskeligheter med paa de forskjellige maater, at det vilde komme for langt, hvis vi skulde begynde paa det altsammen; men det er en sort varer, som jeg finder mig foranlediget til at si litt om, og det er varer, som vi selv utfører. Det er kobber og svovelkis. Jeg er tidligere her i Stortinget i hemmelige møter blit spurt om, hvorledes gaar det med det - er det ikke saa, at England vil stanse vor utførsel av kobber og svovelkis til Tyskland? Og jeg har ikke lagt skjul paa, at der er vanskeligheter. Disse vanskeligheter har strakt sig utover et tidsrum av 1 1/2 aar. England har gang paa gang forlangt, at vi skulde stenge vor utførsel til Tyskland av disse varer. Nu har jo vi - og jeg kan si, at det gjælder ikke bare Norge, men ogsaa de andre nøitrale lande, allesammen - prøvd at gjennomføre det princip, at sine egne varer skal man ha lov til at

utføre dit, man vil. Norge har loyalt bøiet sig for det krav fra engelsk side, at man skulde stanse transiten fra Amerika til Tyskland - den har vi jo ikke noget av - og likesaa for kravet om, at vi skulde stanse forsendelsen av engelske varer til Tyskland. Paa samme maate har jo Tyskland forlangt, at vi skulde forpligte os til ikke at la nogen av de varer, vi faar fra Tyskland - jern, anilinfarver, medicin - gaa til England. Dette har vi bøiet os for altsammen; men vi har stadig forsøkt at hævde det princip, at vort eget lands produkter skulde vi kunne sende dit, vi selv vilde. Dette har gaat - med vanskeligheter - nu halvandet aar omtrent, og vanskelighetene har nu utviklet sig slik, at stillingen er blit helt akut.

Vi har i et aars tid - eller lit mere nu - hat en ordning med Tyskland. Tyskland har levert mange maskiner til Norge; men der er fra tysk side sagt, at vi kan faa kjøpt maskiner; men det kobber, som er i maskinerne, eller tilsvarende mængder kobber, maa Tyskland ha tilbake, og dette er gjennom Utenriksdepartementet ordnet med de norske kobberverker. De har efter Utenriksdepartementets anmodning dannet en forening, som har skaffet det kobber, som Tyskland skulde ha til bytte mot det kobber, som var i maskinerne. Dette har gaat paa den maate en 8 maaneders tid før streiken, og Tyskland fik paa den maate en 100 ton kobber om maaneden. Da prisen i den senere tid har været kr. 4,75 pr. kg., utgjorde det omtrent en halv million kroner om maaneden. Dette kobber er altsaa gaat til Tyskland. Men naar nu England saa, at vi fremdeles solgte vort kobber, det, som vi ikke benyttet i landet, og sendte store kvanta svovelkis til Tyskland, kom en vakker dag den engelske minister og sa: "Naar Dere faar kobber fra Tyskland, maa Dere jo levere kobber tilbake. Det faar Dere for fremtiden ogsaa gjøre, naar Dere faar kobber fra England. Vi vil ha kobber tilbake, vi ogsaa". Nu er det jo ikke egentlig England, vi faar kobber fra, men Amerika. "Men", sa den engelske minister, "vi betrakter os som repræsentant for det amerikanske kobber". Og desværre, det er jo England paa en maate. England har ordnet sig saaledes over i Amerika, at vi desværre ikke faar kobber uten Englands tilladelse. Og saa har England nu siden januar maaned holdt paa at stoppe alt det kobber, vi skulde ha fra Amerika. Jeg tænker, det ikke er saa faa av Stortingets medlemmer, som kjender litt til det. Der er elektricitetsverker, som ikke faar sit kobber, og der er dampskibsbyggerier, som har sine dampskib liggende paa det nærmeste færdige, men som mangler nogen kobberrør for at faa dem helt færdige. England har fastholdt sit. Det vil ikke la os faa kobber. Vi har forsøkt alle midler; men England fastholder bestemt, at det ikke vil gi efter, før vi gaar til dette byttesystem og sender til England kobber istedetfor det kobber, vi faar fra Amerika og sælger for den engelske pris. For vore gruber og kobberverker vil

den forandring, som her kræves, bety et tap - eller, om man ikke vil kalde det et tap, saa en mindsket fortjeneste - paa 10 eller 8 a 10 millioner kroner om aaret. Det er derfor ikke saa ganske liketil at gaa med paa dette. Dette er den side av saken, og saa er der jo, som sagt, det, at dette er vore egne produkter, som vi burde faa lov til at sende dit, vi vilde. -

Saa maa jeg her - jeg synes, jeg bør gjøre det - faa lov til at lægge frem en note, som jeg i denne saks anledning fik fra den engelske minister den 7de april iaar; for den note viser, hvor alvorlig England har tat denne sak. Ministeren - det var dengang Mr. Findlay, som ikke var syk endda, - skrev følgende: "Jeg har den ære at oversende vedlagt, overensstemmende med instruksjoner som jeg har mottat fra min regjering, et memorandum angaaende et foreslaat arrangement vedrørende utveksling av norsk kobber og kobber som indeholdes i saadanne substanser som svovelkis og kisbrænde mot raffinert og bearbeidet kobber som Norge ønsker at indføre fra oversjøiske lande. Jeg vil peke paa at disse forslag som forekommer den britiske regjering fuldt rimelige, byr paa forskjellige fordele som bør anbefale dem for den norske regjering. 1. Det standpunkt som den norske regjering opfordres til at indta er fuldt nøitralt. 2. pris-spørsmaalet vil bli regulert automatisk. I denne forbindelse tør jeg erindre Dem, Herr Minister, om det argument som jeg hadde den ære at henlede Deres opmerksomhet paa under vor sidste samtale nemlig: at den nuværende opskruede pris paa norsk kobber alene skyldes den britiske flaatets blokering av Tyskland. De vil uten tvil indrømme at hvis det ikke var for denne blokade vilde prisen paa norsk kobber bli regulert ved priserne paa verdensmarkedet og ikke ved Tysklands dyre nød slik som det nu er. - Den norske produktion av kobber og av kobber i svovelkis blir ansat til nær 11 800 tons og jeg har forstaaet at dette tal erkjendes at være korrekt av herrerne Sem og Amundsen som nylig har været i London som repræsentanter for de kobber-konsumerende industrigrene. Dette kvantum er større end det kvantum av raffinert og bearbeidet kobber som kræves for norsk forbruk og vilde være mere end tilstrækkelig til at sørge for dette forbruk hvis Norge hadde midler til at raffinere og bearbeide sin egen kobber. Som følge derav synes det den britiske regjering helt ut rimelig at Norge skulde gi i bytte for sine krav paa raffinert og bearbeidet, den kobber og de kobberholdige stoffe som landet selv frembringer. Jeg har forstaaet at man har fremført det argument at Storbritannien naar det fremsætter disse forslag, behandler Norge anderledes end andre nøitrale. Jeg vil imidlertid fremhæve at saavidt min regjering vet, eksporterer ingen anden nøitral stat varer til forarbeidelse av krigsmateriel til Englands fiender paa samme tid som de venter av England at det skal lette importen av de samme varer. Det er praktisk talt sikkert at det kobber som utføres fra Norge benyttes til

forarbeidelse av granater som dag efter dag foraarsaker død og ødelæggelse blandt Englands og dets alliertes soldater. Det er endog sandsynlig at kobber som er bruddt i norske miner utgjør dele av det materiale som er benyttet til bygning av de undervandsbaater ved hvilke saa mange norske skibe er blit ødelagt "med pligtig agtelse for de nøitralles rettigheter", og ikke faa norske sjømand dræpt eller saaret. Den opskruede pris paa norsk kobber er i virkeligheten blodpenge-prisen paa venligsindede folks blod, folk, til hvilke Norge nødvendigvis under nødstider vilde vende sig for at søke bistand og av hvilke Norge er avhengig ikke alene for fortsættelsen av dets nuværende blomstring og uavhengighet, men for dets bestaaen som en av Verdens første sjøfarende nationer. Jeg kan ikke tro, Herr Minister, at den norske regjering skulde nøle med at acceptere det tilbudte arrangement, i ethvert fald i principet, hvis den helt ut gjør klart for sig sandheten i de synsmaater i denne sak som jeg har tillatt mig at henlede Deres opmerksomhet paa. Jeg vil derfor be Dem være saa venlig at fremlægge disse forslag for regjeringens alvorlige betragtning, og jeg stoler paa at et venskabelig arrangement vil bli sluttet efter de anførte linjer". - Samme dag som den britiske minister leverte mig denne skrivelse, var den franske minister oppe hos mig og meddelte mig mundtlig og høitidelig, at hans regjering var enig med den britiske regjering i dens standpunkt i spørsmålet. Den 13de samme maaned, altsaa 6 dager senere, sendte jeg den britiske legation følgende svar: "Jeg har hat den ære at motta Deres skrivelse av 7. ds. angaaende spørsmålet om en avtale angaaende utveksling av norsk kobber og norske kobberholdige produkter med raffinert og bearbeidet kobber fra oversjøisk land og i forbindelse dermed spørsmålet om eksportforbud i Norge for kobber m.v. av indenlandsk produktion. Idet jeg snarest vil komme tilbake til disse spørsmaal, vil jeg for tiden anføre følgende som er foranlediget ved visse uttalelser i Deres ovennævnte skrivelse. Jeg ønsker først og fremst at fremhæve at den norske regjering, ved avgjørelser at træffe angaaende norske borgeres frie utførsel av landets egne produkter, ikke kan la sig lede av hensynet til den omstændighet som den at vedkommende artikler av den britiske regjeringens motparter anvendes ved fabrikation av krigsmateriel. Jeg kan heller ikke tro at den britiske regjering skulde ville henstille til den norske regjering at fravike sin nøitralitet ved at la sig lede av et saadant hensyn. Paa den anden side har ikke den britiske regjering, saavidt den norske regjering bekjendt, nogen gang under nærværende krig hævdet den opfatning at det skulde paahvile nøitral stat pligt til at hindre sine borgere i at sælge til de krigførende artikler som kan være disse til nytte, en opfatning som forøvrig, om den fra norsk side skulde befulges, vilde bevirke at ikke alene utførselen til Englands motparter men ogsaa den nuværende utførsel til

England av en række for krigen vigtige artikler maatte bli at stanse. Og hvad angaar den betragtning at kobber fra norske miner, utført til den britiske regjerings motparter, av disse vil kunne benyttes til bygning av undervandsbaater, til norske sjømænds og norske fartøiers ødelæggelse, vil jeg ikke undlate at anføre, at den norske regjering alene er herre i avgjørelsen av det spørsmål hvilken vegt den maatte tillægge denne betragtning, som overhodet herre over avgjørelsen av det spørsmål hvilke forføininger den til enhver tid maatte anse hensigtsmæssige i anledning av tilfælde i hvilke tyske undervandsbaater uten varsel har sænket norske fartøier og derved forvoldt norske borgeres død. Hvilken bestemmelse den norske regjering end maatte træffe i anledning av forhandlingerne mellem de britiske myndigheter og de norske importører av kobber, vil regjeringen være sig bevidst den store pris som den sætter paa det venskabelige forhold hvori den lykkeligvis staar til den britiske regjering, og jeg behøver ikke at forsikre Dem om at den norske regjering har fuldt øie for at Norges velfærd er nøie knyttet til dets forbindelse med England som overhodet til dets venskabelige forbindelse med alle naboer og frænder. Jeg ønsker dog at tilføie at Norge ikke derfor føler sig i særlig avhængighet til noget bestemt land, eller i nogen anden avhængighet til noget land end den som i almindelighet følger derav at intet land er sig selv nok".

Efterat disse noter var vekslet - den sidste har vi ikke egentlig faat noget svar paa - har vi hat en række forhandlinger, som jo har varet i flere maaneder. Det har tat nogen tid. England har tat sig god tid til at svare, tildels vistnok paa grund av, at her har været streik, saa vi har hat litet av kis og kobber at eksportere. Men nu skulde jo gruberne og kobberverkerne komme i gang, saa der skulde bli mere at eksportere, og jeg kan si, at vi ogsaa er kommet noksaa langt paa vei med et arrangement. Det, som det har staat paa i den senere tid, er følgende: Der har været holdt en masse møter med de interesserte, med gruber og kobberverker, og vi har da tænkt os muligheten av, at der kunde bli en fælles salgskomite, som skulde sælge til de forskjellige land, og at forskjellige arrangements skulde kunne træffes for, at man paa bedst mulig maate skulde spare ind dette tap, som man faar. Nu, det er norske, indenlandske forhold. Men saa har vi forholdet utad, og det er dette: For øieblikket har vi ikke, om vi tok alt det av kobber og kobberkis, som produceres i landet, og lot det gaa til England, paa langt nær nok til at skaffe os alt det kobber, som vi har liggende dels i Amerika og dels i England. Hvor stort det parti er, kan jeg ikke saa nøie si. Jeg har jo hat besøk av en række herrer, som har opgit mig, hvor meget hver enkelt har hat, og at det er over 2000 ton, er jeg ganske sikker paa. Jeg skulde tro at det er nær 3000 ton, og da blir det jo, hvis man regner 2 kr. pr. kg., kobber for 6

000 000 kr. Vi har da utarbeidet et forslag og forhandlet med den engelske minister, og nu paa slutten er vi kommet saa langt, at jeg har sagt: Hvis vi gaar til dette, som er et ekstraordinært skridt, og vi maa være opmerksomme paa at ved dette arrangement suger England til sig alt det kobber og al den svovelkis, som vi nu sælger i fri handel med Tyskland, og hvad sier Tyskland til det? Men skal vi gjøre det, saa maa ialfald forutsætningen være, at vi faar dette kobber, som vi har liggende, utlevert. Vi kan jo ikke gaa ind paa dette arrangement, uten at vi samtidig faar Englands tilladelse - vi maa desværre ha den - til at faa hjem dette kobber, de nævnte ca. 3000 tons, idet jeg har sagt, at jeg kan ikke opgi, at det er akkurat det; men la os faa de 3000 tons straks uten at betale noget for det, har vi sagt. Dette har der været meget langvarige underhandlinger om, og for et par dage siden kom de til det, at de muligens kan gaa ind paa dette, naar vi vilde gjøre op kontoen paa den maate, at naar vi faar disse 3000 tons amerikansk kobber, skulde vi skylde disse 3000 tons, og saa skulde England ha førsteretten til at faa alt det, vi producerer. Derved vilde vi ikke faa kobber til at veksle ut varer med Tyskland, og vi vilde ikke ha anledning til at levere svovelkis til Sverige, som er en av vore store kunder, eller til Danmark eller til Holland, hvor vi ogsaa leverer litt. Jeg har sagt, at det kan vi ikke gaa med paa. At vi maa la os tvinge til ikke at la krigførende lande faa, det maa vi desværre finde os i, men jeg har fastholdt, at vi maa ha lov til at levere normale mængder baade til Sverige, Danmark og Holland. Jeg tror - jeg har ialfald den opfatning - at dette skulde gaa i orden nu. Vi skulde kunne faa det ordnet i løpet av - det er vanskelig at si nogen bestemt tid - men naar jeg skulde si min mening, har jeg tænkt en 14 dages tid, saa folk da kunde faa fri kobberet, de har; men det kan ogsaa vare længer; ved en anledning varte det 28 dage, før vi fik svar fra ministeriet i London, saa det er ikke saa godt at si. Men jeg synes, at saken er kommet noksaa langt, saa jeg tror, at det skulde komme til at gaa. Men som bevis paa, hvor vanskelig det har været at faa kobberet utlevert, vil jeg nævne et litet eksempel, et tilfælde, som er ganske illustrerende. Det gjaldt kobber, som var bestemt til den norske stat. I mai sidstleden fik vi besked fra Forsvarsdepartementet om, at to partier kobber paa tilsammen 18 3/4 tons, som var ankommet hertil med en av Amerikalinjens baater, og som var bestemt til marinens intendantur, blev holdt tilbake efter britisk foranstaltning, idet der som betingelse for partiernes frigivelse krævedes compensation i et lignende kvantum norsk kobber. Jeg bad i den anledning legationen rette en henvendelse til den britiske regjering om kobberets frigivelse og herunder gi uttryk for den norske regjering forundring over det av den britiske regjering reiste krav paa compensation som betingelse for, at den norske Amerikalinje skulde utlevere til Forsvarsdepartementet

kobber, som var sendt fra Amerika, og som udelukkende var bestemt til den norske marines eget bruk. Jeg bad legationen samtidig paapeke, at den norske regjering forutsatte, at de britiske myndigheter ikke næret nogen mistanke om, at norske myndigheter skulde ha til hensigt at videresende de bestilte kobberpartier til Englands fiender, og at den derfor ikke kunde se, at der forelaa nogen folkeretslig hjemmel for tilbakeholdelsen; den norske regjering bad derfor om at faa oplyst av den britiske regjering, hvilken hjemmel den mente sig at ha for tilbakeholdelsen. Som svar paa sin henvendelse i saken mottok legationen en note fra Foreign Office av 7. juni, hvori meddeltes, at i betragtning av, at kobberet var bestemt til den norske marine og paa grund av partiernes litenhet hadde den britiske charge d'affaires i Kristiania faat instruks om, at vedkommende kobberpartier skulde utleveres betingelsesfrit. I den britiske note anførtes samtidig:

Den britiske regjering hadde under 7. april forelagt for den norske regjering visse forslag vedrørende ordningen av hele det norske kobberspørsmål. Noget tilfredsstillende svar paa disse spørsmål var endnu ikke mottat, og imidlertid fortsatte skibningen av kobber og kis fra norske havne til Tyskland, samtidig som den norske regjering gjennom sit officielle "exchange bureau" i Kristiania skaffet Tyskland lettelse til opnaelse av dette kontrabande "material", som det avslog overfor England. Den britiske utenriksminister trodde ikke, at den norske legation vilde fordre, at den britiske regjering ifølge den internationale rets prinsipper var forpligtet til at utlevere ubetinget krigskontrabandemateriel fra hvilkensomhelst kilde til nogen nøytral mottager, der selv var beskjøftet med at lette leveringen av samme materiel til Englands fiender.

I anledning av denne note bad jeg legationen tilstille det britiske utenriksministerium et svar i følgende retning:

Som tidligere opgit leverer vedkommende salgsforening (Foreningen av norske kobberverker for indenlands salg) efter nærmere anvisning og under iagttagelse av nøiagtig kontrol de kvanta norsk kobber, som norske private firmaer trenger til benyttelse ved kompensasjon for kobberfabrikater fra utlandet, naar saadan kompensasjon er forlangt av det land, som leverer fabrikaterne. Likesom der er ydet de interesserte bistand til at erholde det fornødne kompensationskobber til utveksling med kobbervarer fra Tyskland, har den norske regjering været beredt til at yde de interesserte lignende bistand til erhvervelse av kobber, som maatte være nødvendig til utveksling med kobbervarer fra England, og den har aldrig vægret sig for at yde saadan bistand.

Den norske regjering kan ikke indrømme, at de norske myndigheter ved at yde den omhandlede bistand, med nogen grund kan ansees for at være engaged in facilitating the

supply of contraband war materiel til de krigførende, selv om de krigførende har opført kobber paa sine kontrabandelister og selv om de maatte ha ret til at gjøre det, og den norske regjering kan ikke indrømme, at der i denne omhandlede bistand kan søkes nogen folkeretslig hjemmel for den britiske regjering til at lægge vanskeligheter i veien for saadanne kobberpartier bestemt til Norges eget behov, som er omhandlet i legationens tidligere note til det britiske utenriksministerium. Skulde den norske regjering ha følt det som en pligt paa grund av sin nøytralitet ikke at yde bistand ved saadan utveksling av kobber som ovenfor nævnt, vilde den overhovedet ikke ha indlatt sig derpaa og vilde heller ikke se sig istand til at træffe nogen tilfredsstillende ordning med den britiske regjering angaaende de spørsmaal som for tiden er under forhandling mellem de to regjeringer om tilførselen til Norge av kobber. I skrivelse fra den britiske minister i Kristiania av 7. april 1916 er det forøvrig anført, at den forføining, som den britiske regjering ber den norske regjering om at ta, har blandt andet den fordel, at den vil være fuldstændig nøytral. Den britiske utenriksminister har erkjendt mottagelsen av denne note samt alene tilføiet, at han har bemerket, at den norske regjering er villig til at bistaa norske firmaer med at imøtekomme henvendelser fra England i likhet med dem som Tyskland har gjort i saadanne utvekslingssaker. Jeg skal tilføie, at vi har hjulpet enkelte folk, som vilde til England; men det er ikke saa svært mange, for naar de kjøper kobber her for 4-5 kroner og kommer over til England, faar de 2 kroner, medens man faar fuld pris i Tyskland, saa det kan der ikke bli saa meget av.

Det er naturligvis en ting, som har maattet ligge nær og naturligvis har været meget tænkt paa, og det er, om Norge skulde gaa til en anden politik for at faa sine varer; om vi skulde bruke noget, som jeg vil kalde repressaliepolitikk, saa vi bytter bort vore varer mot at faa igjen andre varer. Men jeg tror neppe vi vilde være kommet længer ved den politik end den, vi har drevet. Som Stortingets medlemmer vistnok kjender til gaar det ikke saa fort hertillands at faa statistiske opgaver. Jeg har imidlertid faat utarbeidet statistikk for vort varebytte med Tyskland for 1915, og det viser sig da, at vor utførsel til Tyskland av norske varer, som i 1914 var 74 mill. kr., - jeg tar bare runde millioner - steg i 1915 til 180 mill. kr. Tysklands indførsel til Norge var i 1914 151 mill. kr., men i 1915 218 mill. kr., saa vi har altsaa faat en ganske overordentlig masse varer fra Tyskland, og det har været varer, som vor industri har hat overordentlig megen bruk for. Vor industri hadde simpelthen ikke kunnet gaa som den har gjort, hvis vi ikke hadde faat disse varer fra Tyskland. Statistikk for England har vi endnu ikke faat, men efter den statistikk, som lægges frem fra provianteringskommissionen, ser vi, at

indførslen av korn og mel i første halvår av 1916 er 144000 tons mot 360000 tons i 1915 - omtrent praktisk talt det samme, og lagrene her tillands er jo øket. Med hensyn til andre ting fra England, først og fremst da kul, saa har vi om ikke rikelig saa faat saa megen forsyning, saa vi har faat det, vi behøver for et halvt aar.

Jeg vil til slutning si nogen ord om fiskerierne, uagtet det jo er noget, som ikke egentlig ligger under mit departement, men jeg vil bare komme med noen korte bemerkninger. Som Stortingets medlemmer kjender til, er det fra engelsk side i de første maaneder av indeværende aar kjøpt op en uendelighet av vor fisk, masser av fisk, og til meget høie priser. Allerede i vinter - jeg antar i december maaned - sa minister Findlay til mig: Vi maa nu sørge for, at ikke Tyskland faar noget av den norske fisk. Vi har 2 maater at gaa frem paa: Enten kan vi selv kjøpe op al fisk, eller vi kan lægge de norske fiskerier saa mange vanskeligheter i veien, at man ikke kan fiske; vi kan negte kul, petroleum, salt og fiskeredskaper. - De bestemte sig imidlertid til at kjøpe fisken og de kjøpte op til kolossale beløp. Det gik til begyndelsen av mai maaned. Siden har ikke England kjøpt. England har meget mere brukt den anden fremgangsmaate. Det er gjennomført, hvorledes de har negtet alt mulig til vore fiskerier. Hamp har vi faat løsgjort i Italien, men det er blevet stoppet i England en hel del av det, og nu sidst er det gaat saa vidt, at et firma, som skulde ha 50 tons hamp, har faat en skrivelse fra den engelske legation her i Kristiania, som sier: Vi vet, at De skal faa 50 tons hamp fra Italien. Vil De undertegne en erklæring, som gaar ut paa, at ikke noget av den hamp skal bli brukt til de norske fiskerier. - En korkfabrikant, som faar kork fra Spanien, har vist mig, at han har faat henvendelse om at avgi erklæring om, at ikke noget av denne kork skulde komme fiskerierne tilgode, og saaledes har de gjennomført hindret, at de norske fiskerier faar, hvad de trenger. Nu, der har været ført litt underhandlinger herom, og det er noget, som fortsættes fremdeles. Hvorledes det kan komme til at gaa, ved jeg ikke. Jeg kan ikke si andet end dette, - vi staar jo i et hemmelig møte - at for mit vedkommende ser jeg noksaa mørkt paa dette. De opkjøp, England har gjort hittil ved begyndelsen av aaret, er opkjøpt paa det fri marked, og Tyskland kjøpte samtidig; men England var tidligere ute og betalte høiere priser og fik kjøpt mest. Saalænge der opkjøpes paa det fri marked kan man naturligvis ikke negte nogen det; men hvis det skal begynde paa nogen anden maate, saa at England i en eller anden form vil sikre sig, at de skal faa alt og Tyskland ikke noget, kommer vi til det punkt, da de utenrikspolitiske hensyn kommer med. Vi kan ikke paa nogen maate se paa, at det ordnes paa en saadan maate med fiskeopkjøp, at bare den ene part, enten det er den ene eller den anden, det faar bli det samme - men at den ene part alene skal ha lov til det. Den norske regjering som

saadan kan ikke være med paa at indlate sig paa det. En anden ting er det, at hvis det er 2 parter og den ene leverer flere varer som f.eks. salt, kul, o.s.v. end den anden, at denne da kan skaffe sig broderparten; men nogen slags ordning, som gaar ut paa, at den ene part skal faa og den anden part ikke, kan man ikke gaa med paa.

Der har ved et par tidligere anledninger været uttalt ønsket om, at man i Utenriksdepartementet maatte utgi en oversigt over de forskjellige ting, som var håndt, saker som har været behandlet, og den slags ting nu under krigen. Det har lykkedes mig at faa istand en bok, som jeg holder her i min haand, og som blir utdelt enten idag eller imorgen til Stortingets medlemmer. I nærværende oversigt offentliggjøres forhold av folkeretslig interesse, særlig saadanne hvortil der har knyttet sig spørsmål om Norges rettigheter og pligter som nøytral og om varetagelsen av norske interesser overensstemmende med folkeretten. -

Det er selvsagt, at naar alle konfidentielle skrivelser og meget andet maa utelates, blir det kanskje noksaa tørt, det som er tat med - det vil jeg aapent og ærlig indrømme - men paa den anden side vil jeg sige, at det er intet andet land i Europa, som har offentliggjort saa meget som dette her, av hvad der er foregaat. Det er heller ikke saa omfattende, som ønskelig kunde være; men det er mere, end nogen anden har gjort, saa jeg haaber, at Stortingets medlemmer vil se med interesse paa, om det end kan synes noget tørt, hvad her er gjort.

Naar vi nu staar her og ser, at der har været krig i to aar, er det jo aldeles forfærdelig at tænke paa, og jeg kan jo ikke legge skjul paa, at jeg synes, der er mange vanskeligheter, som taarner sig op, naar vi nu skal begynde paa det tredje krigsjaar. Det kommer mere og mere til det, at man maa spørge sig selv: Faar de nøytrale lov til at vedbli at være nøytrale og staa som nøytrale? Gaar det ikke meget mere i den retning, at de krigførende siger: Enten mot eller med os. Vi har jo hat noksaa meget med dette kobberspørsmålet med England. Det er jo et noksaa sterkt forlangende, de her har stillet til os, og vi har jo som nøytral magt ingen forpligtelse til at gjøre, hvad England har krævet av os. Jeg vil bare peke paa Englands forhold til Amerika, vhor de faar baade kobber og alt mulig, hvad de selv vil. De har aldrig anset det for at være noget brud paa nøytraliteten, hvad det heller ikke er. Men det gaar mere og mere i den retning, at man maa spørge sig selv: Kan vi holde os nøytrale? Jeg mener ikke, at vi skulde kaste os ind i krigen paa nogen maate; men ogsaa økonomisk har det jo sine store vanskeligheter, at man blir tvungen til at gaa med paa den ene eller den anden kant. Saa jeg tror, at det at holde stillingen som økonomisk nøytral blir vanskeligere og vanskeligere i det aar, som kommer. Jeg tror, det er store vanskeligheter vi gaar imot, jeg kan ikke andet sige. -

Møte for lukkede dører, Stortinget 24. juli 1916 kl 17.30